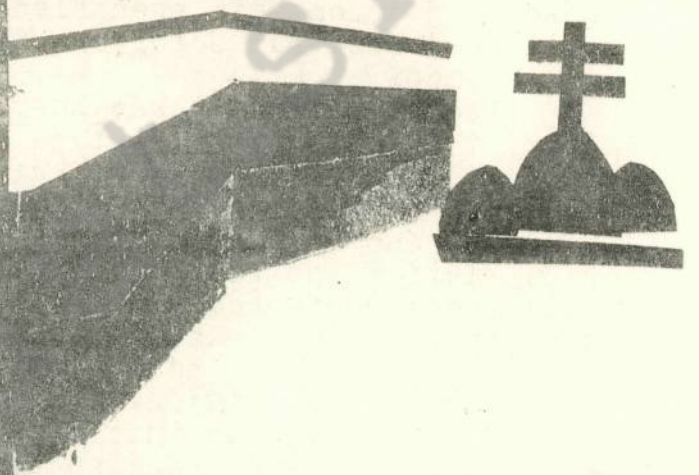

Slovenska

NA CESTE K DEMOKRACII.

Pred 21. augustom 1989 bolo v Bratislave zahájené trestné pokračovanie proti významnej slovenskej spisovateľke H. Ponickéj, ktorá je evanjelického vierovyznania, marxistickému filozofovi M. Kusému, lekárovi liberálneho zmysľania V. Maňákovi a katolíkom - právnikovi J. Čarnogurskému a A. Seleckému. Kusý a Čarnogurský sú vo väzbe, ostatní sú stíhaní na slobode.

Zámerné sme uviedli malú charakteristiku rôznerodej názorovej orientácie prenasledovaných osôb, aby sme ukázali celé spektrum odporcov proti netolerantnej, dogmatickej moci.

Prečo práve Ponická, Kusý, Maňák, Čarnogurský a Selecký? Pretože stáli a stoja v popredí boja za naplnenie ľudských práv, za demokratizáciu života našej spoločnosti.

Je réhodná táto široká paleta ľudí rôzneho zmysľania, ktorí i cez rozličné svetonázorové néhľady sa postavili spoločne tvárou v tvár diktatúre? Nie, to je realita dnešného Slovenska. Proti dogmatickej menšine stoja ľudia najrôznejších názorov. Široké demokratické hnutie na Slovensku /počítajúce ako progresívnych marxistov, ľavicovo orientovaných intelektuálov, ľudí liberálneho zmysľania, tak aj ľudí nábožensky orientovaných; evanjelikov, katolíkov a iných/, tí všetci stoja v opozícii proti dogmatickej vládnej moci. Dnes je potrebné otvorene povedať, že u nás neide o konfrontáciu antikomunistov proti komunistom. Tak zúžene vidia situáciu iba tí, ktorým už dnes neide o spoločenské dobro ale o vlastnú pozíciu. Kto má otvorené oči a skutočne chce vidieť realitu, ten vidí, že na programe dňa je ozajstná demokratizácia spoločnosti. Na "ihrisku" spoločenského života musí byť miesto pre každého kto toleruje druhého. Nezáleži natom, či je marxistom, liberálom alebo aktívne vyznáva náboženstvo. Naopak na pomyselnom "ihrisku" nemôže byť a nebude miesto pre netolerantných, pre tých, čo vnucujú svoj názor iným, čo brachialnou silou zamedzujú iný prejav.

I keď nevieme ako sa vyvinie prípad "Ponická a spol.", vyslovujeme presvedčenie, že ani prípadné odsúdenie týchto skvelých ľudí rezastaví mohutnejúce Demokratické hnutie na Slovensku.

Dôkazom o širokej svetonázorovej báze odporcov dogmatizmu je aj list zaslaný prezidentovi ČSSR Husákovi z 30.8.1989, ktorý podpísalo 31 významných osôb verejného i neverejného života na Slovensku. /K listu sa pripojilo i niekoľko českých intelektuálov/.

Redakcia

/V Prešove, 31. 8. 1989/

LIST PREZIDENTOVI REPUBLIKY

Pán prezident,

dňa 17. augusta 1989 bolo vznesené obvinenie za trestný čin poburovania podľa § 100 tr. zák. proti univerzitnému profesorovi PhDr. Miroslavovi Kusému, JUDr. Jánovi Čarnogurskému, spisovateľke Hane Ponickéj, doc. MUDr. Vladimírovi Maňákovi a Antonovi Selackému. Prof. Kusý a Dr. Čarnogurský sú zároveň stíhaní pre trestný čin podvracania republiky podľa § 98 tr. zák. a bola na nich uvalená väzba.

Trestné stíhanie a uväznenie menovaných nás napĺňa obavami. Ich oznámenie položiť kvety na pamiatku mŕtvych nebolo trestným činom, lež ľudsky dôstojným zámerom, na ktorý má každý občan právo podľa svojho presvedčenia. Ak vyslovili niekedy tvrdé a nepríjemné myšlienky, môže s nimi niekto nesúhlasiť, môže ich tvrdenia vyvrátiť, ako sa to deje všade na svete, ale nemožno ich preto postaviť pred súd - lebo každý má právo na slobodu myslenia a na slobodu prejavu. Toto právo podľa vyhlášky 120/76 Zb. "zahŕňa slobodu vyhľadávať, prijímať a rozširovať informácie a myšlienky každého druhu, bez ohľadu na hranice, či už ústne, písomne alebo tlačou, prostredníctvom umenia alebo akýmkoľvek prostriedkami podľa vlastnej voľby". Toto právo je zakotvené vo všetkých medzinárodných dohodách posledných rokov od Helsínk po Viedeň. Vo všetkých demokratických štátoch ho používajú tak prívrženci, ako aj kritici vlád.

Trestné stíhanie menovaných odďaluje nevyhnutný celospoločenský dialóg o našej budúcnosti a poškodzuje povest našej krajiny v zahraničí. Preto sa na Vás, pán prezident, obraciame so žiadosťou, aby ste využili svoje ústavné právomoci a vykonali potrebné kroky, aby ich trestné stíhanie bolo zastavené, obvinenie zrušené a aby Prof. Miroslav Kusý a Dr. Ján Čarnogurský boli prepustení na slobodu.

V Bratislave dňa 30. augusta 1989

Alexander Dubček, bývalý prvý tajomník ÚV KSČ, Doc. PhDr. Michal Dzveník, historik, Elena Dzveníková, bývalá redaktorka rozhlasu, PhDr. Michal Gárik, literárny kritik, Helena Gondová, technická pracovníčka, PhDr. Milan Hamada, literárny historik, ing. Robert Harenčár, ekonóm, Ivan Hoffman, pesničkár, Marián Huba, akademický sochár, RNDr. Mikuláš Huba, ekolog, PhDr. Jozef Jablonický, historik, Ivan Kadlecík, spisovateľ, Roman Kaliský, bývalý redaktor Kultúrneho života, Milan Knažko, herec, Prof. PhDr. Ján Kocka,

vedecký pracovník, Prof. Ing. Hvezdón Kočtuch, vedecký pracovník, Ján Ch. Korec, katolícky biskup, MUDr. Silvester Krčméry st., lekár, Doc. PhDr. Iven Beluha, vedecký pracovník, Ing. Ján Langoš, výskumný pracovník, Katarína Lazarová, spisovateľka, RNDr. František Miklečko, matematik, Oleg Pastier, básnik, Jozef Sivák, historik filozofie, prom. hist. Ladislav Šnopko, pamiatkár, PhDr. Július Strinka, bývalý vedecký pracovník SAV, Martin M. Šimečka, spisovateľ, Doc. PhDr. Milan Šimečka, spisovateľ, Dr. Alex Tahy, historik, MUDr. Peter Tatár, ekológ, Doc. PhDr. Ján Uher, vedecký pracovník, Ľudvík Vaculík, spisovateľ, Ing. Ľudoslav Zigmund, cestovateľ.

DEDIČSTVO PO KELTOCH

Uverejňujeme druhú kapitolu štúdie venovanej tým historickým udalostiam, ktoré stavajú Slovensko a Slovákov do popredia medzi ostatné krajiny a národy Európy.

Kmene keltov, ktoré ovládli kraje západnej Európy, ba v 3. až 1. stor. pred Kristom aj strednú Európu, kraje Balkánu a Malej Ázie, boli nositeľmi pomerne vysokiej kultúry, a preto ich štúdium má veľký význam pre kraj, v ktorom žili a účinkovali. Podľa historických premeňov a archeologických nálezov prvým politickým útvarom na Slovensku a Maďarsku bola ríša keltická. Prešli sem zo svojich pôvodných sídel, z Francúzska a Švajčiarska okolo roku 350 pred Kristom. Tu sa udomácnili a založili ríšu okolo Dunaja, z ktorej robili výpady do Grécka, ba až do Malej Ázie. Tam sa volali Galatánmi. Sv. apoštol Pavol im napísal ostrý list, lebo sa klonili k židovstvu. Hlavným mestom keltskej podunajskej ríše bola Bratislava, na Ptolemaiovej mape označená pravdepodobne menom Anduention. V Bratislave sa totiž našlo až na deviatich miestach množstvo keltských peňazí, asi tam aj razených. Ale tieto mince sa nachádzajú po celom Slovensku. Najviac na juhozápade, ale aj na Orave, na Spiši, v Zemplíne, v Liptove, v okolí Banskej Štiavnice, Žiliny, Banskej Bystrice a v Turci. Na minciach sú mené keltských kráľov, označené latinskými písmenami. Sú to prvé literárne torzá na Slovensku. Nápisy sú tieto: Biateg, Nonnos, Devil, Busu, Jantumarus, Maccius, Fariarix, Cobrovomarus, Coisa, Aincrix, Bussamarus, Covicomarus, Evcivurix, Titto, Fabiarix, Evcivurix, Sonnon, Covnos, Lavvmarus, Cobisovomarus. Koncovka - rix označuje kráľa /lat. rex/, koncovka - marus označuje "veľký". Porovnaj rumunské Sătmăr - Veľká osada. Koncovka prešla do sien kvádskych /viromir/ a slovenských /Mojmír/, chorvatských /Trpimír/ a ruských /Vladimír/.

Iné, hočne výraznejšie dedičstvo po Keltoch ostalo v názvoch slovenských riek, vrchov a miest na Slovensku. Dunaj, po bretonsky down, je "hlboký", Morava, po walesky morwyn, je "dievča", takže rieka Morava má keltský názov a miesto, kde vteká do Dunaja, má v slovenskom preklade názov, Devín /Dovina quod puella appellatur/. Nitra je po írsky nathir /had/ po walesky neidr /had/, čiže hadovito sa vinúca rieka. Torysa je po írsky dorus /dvere/, brána. Pri nej je Branisko a Antiqua porta, stará brána pri Plavnici do Vislanska. Hornád je po kornwalsky horn /železo/. /Bohaté železné ložiská sa nachádzajú v Rudňanoch/. Derfin, potok na chotári ~~Smižian~~ a Spišskej Novej Vsi sa po walesky nazýva terfyn /koniec, hranica/, po latinsky terminus. Orava pri Západných Tatrách má svoj pendant v rieke Arve pri Západných Alpách, tečúcej z Mont Blancu cez Charonix a vliavajúcej sa do Rhône pri Ženeve. Môže to pochádzať od waleského slova rhwygo /rvat/, označujúc asi vyryté koryto. Podobnosť tvaru a polohy oboch riek padla do očí Keltom, ktorí sa sem prisťahovali okolo roku 300 pred Kristom. Tiež názov Izra ako aj slovo jazero pochádza z keltčiny a má obdobné názvy v Čechách /Jizera/ a vo Francúzsku /Isère/. Sem patria aj niektoré názvy miest a osád. Komárno je po írsky commar /sútok riek/. Letanovce sú po írsky lethan /široký, názov pre veľké mesto ako v Gálii Letanobriga, v Čechách Liten/. Na Kláštorisku bolo keltské oppidum, výborne chránené z troch strán riekou Hornádom, Belou a potokom Kyselom, zo západnej strany dvojnásobným múrom, ktorý ešte teraz poznať. V blízkosti je Čingov, kde bola vojenská posádka, chrániaca oppidum /cing je vojak po írsky/. Forbasy znejú po írsky forbas /obsadenie/. Malďur /Podborany, kniežacia pevnosť, odvodzajú svoj názov od mal /knieža po írsky/. a dúr /tvrdý/ po írsky. V blízkosti je Krigovský vrch s bohatými archeologickými nálezmi. Malatiná označuje vyvýšené kniežacie sídlo /po walesky din je vyvýšenie, latinsky dunum/. Trebišov, Trábeč označuje po írsky treb /obyvateľstvo, bývanie, dom/. Tatry sú po írsky tarathar /nebožiac/. Salatín je po írsky sál /páta/. Tak sa nazýva posledný vrch veľkého tatranského obra. Erzotín, miesto súdu je odvodené od bres /svedok na súde po kornwalsky/. Magura, názov hraničiaceho vrchu po celom Slovensku, po walesky znie magwyr /steňa/. V slovenčine sa nachádzajú aj lexikálne rezídua z keltskej reči: župan, špan, pán /po keltsky aspená má význam "prisahá sa"/. Prechod špán, pán sa uskutočnil na Slovensku. /Špania dolina je po latinsky Vallis dominorum/. Odtiaľ slovo "pán" prešlo do češtiny a poľštiny.

Z toho nasleduje, že obyvateľstvo, ktoré sa za Keltmi na Slovensko prisťahovalo, žilo istý čas spolu s nimi, aby mohlo tieto názvy prevziať, čiže Kvádi žili spolu so zvyškami Keltov, s Kotínmi, dobyvateľmi železa. Tiež vidno, že Kvádi nemohli byť Germánmi v dnešnom zmysle, lebo medzi keltskými a slovenskými názvami niet nemeckých toponymík. Po dobývaní železa je hočne pozostatkov v bohatých

haldách trusky pod Tatrami. Staré meno Rudnian - Koterbachy-asi súvisí s menom keltských Kotínov. Kelti obľubovali hory, vyvýšeniny. Priem fantasticky pôsobí najvyššie položené keltské sídlo vo výške 1900 metrov na západnom svedu Končistej, kde ochranný múr zatvára tatranskú dolinu. Je zaujímavé, že v kraji bohatom na železo bývali ešte v 14. storočí nejakí Kodenovia. Bývali v Hnilci, ktorý sa volal predtým Paríž a nepatril ani k Sasom, ani k Slovákom, ani k Maďarom. Tieto uvedené toponymiká dokazujú, že kraje, kde sa nachádzajú, boli nepretržite obývané od doby pred Kristom až doteraz. Je škoda, že niektoré, ako Maldur a Forbasy, nešikovne poslovenčili, v domnení, že sú to nemecké názvy.

Slovensko bolo v rukách Keltov až do roku 50 pred Kristom. Vtedy dŕžky kráľ Burevista porazil v bitke južne od Bratislavy posledného keltského kráľa Kritasira. Potom nastalo politické preskupovanie, pri ktorom Rimania dobyli Panóniu roku 10 pred Kristom a takto sa dostali do susedstva so Slovenskom, kde roku 20 po Kristovi začínajú vládnuť Kvádi.

Takto Kelti znamenajú pre Slovensko akýsi dejinný úsvit, v ktorom sa v našej krajine začína brieždiť. Archeológovia, numizmatici, filológovia a historici sa snažia trochu objasniť toto ešte temné brieždenie. Zisťujú, že Slovensko vtedy nijako nezacstávalo za susednými krajinami, ba že v istom zmysle bolo v popredí týchto krajov, vynárajúcich sa z predhistorického súmraku. /4/

Literatúra:

- /1/ Ptolemaiu Klaudiu Geografiké Hyfegézis, Megalé Germania, kn. II.
- /2/ Vojtech Ondrouch: Nálezy keltských, antických a byzantských mincí na Slovensku. Bratislava 1964.
- /3/ Tieto keltské slová som našiel v knihe A concise Comparative Celtic Grammar by Henry Lewis and Holger Pedersen, Göttingen, 1937. /V ruskom preklade prof. A.A. Smirnova, Moskva 1954/
- /4/ Za najstaršiu zmienku o Slovensku sa považuje tuskultský nápis z roku 19. pred Kristom. Hovorí sa tam o M. Viniciovi, že "Kotinov, Osov ... Anartiov, podrobil cisárovi Augustovi a rímskemu národu". Tieto kmeny totiž bývali na Slovensku, Osovia na juhu, Kotíni v stredoslovenských banských oblastiach a Anartiovia na východe pri Tise. Slovenska sa dotýka i správa o Vitridatovi, že dobyl Dáciu až po rieku Cusus, čiže Tisu. Správa je z roku 30 pred Kristom.

KEĎ BRALI FARÁROV

Po 25. februári 1948 sa stalo celkom zjavným, že vláda sa chystá na frontálny útok proti katolíckej Cirkvi. Československý episkopát už na svojej konferencii 4. marca 1948 v liste Alexejevi Čepičkovi píše: "Poukazujeme na vážne prehmaty s ktorými nemôžeme súhlasiť, lebo nimi bolo zasiahnuté do práv cirkevných; najmä pri násilnom zabraní cirkevných budov a ústevcov, pri zbavovaní úradu kňazov, rehoľníkov a rehoľníc. Je i to nápadné, že bolo zastavené vydávanie väčšiny katolíckych časopisov a prekáža sa účinkovanie katolíckym spolkom".

16. augusta 1948 sa zisla v Nitre konferencia biskupov a skoncipovala memorandum vláde o potlačovaní náboženskej slobody. Po celej krajine sa začali robiť administratívne zásahy do života katolíkov. Vo februári 1949 bolo uväznených 12 baziliárskych mníchov v Prešove a bol skonfiškovaný ich kláštor.

10. júna 1949 bola v Prahe ustanovujúca schôdza tzv. Katolíckej akcie. Na tejto schôdzi sa zúčastnilo 67 kňazov z celej republiky. Toto hnutie malo tvoriť - podľa plánov vlády, základ pre vytvorenie Národnej cirkvi v Československu, ktorá by bola odtrhnutá od Vatikánu.

19. júna 1949 sa tam, kde to bolo možné, čítal obežník biskupov, v ktorom sa zakazovala kňazom a veriacim účasť tejto Katolíckej akcie a 20. júna 1949 kongregácia S. Offici vydala dekrét, ktorým táto Katolícka akcia bola vyhlásená za schizmatickú a všetci jej členovia exkomunikovaní. Tento biskupský obežník bol Bezpečnosťou habaný a mnohí kňazi, ktorí ho napriek zákazu Bezpečnosti prečítali, puťovali potom na mnoho rokov do väzenia.

V tejto atmosfére došlo na celom Slovensku k "stratnutiu" katolíckeho obyvateľstva s orgánmi Bezpečnosti. Už vtedy začalo zatváranie kňazov, veriaci ich strážili - často pri tomto došlo k smrteľným zraneniam. Je hodno aspoň niektoré z týchto prípadov zaznamenať. Tieto udalosti sa udiali najmä v rokoch 1948 - 51.

V Čadci nariadili úrady, aby z tovární, kancelárií a iných miest boli odstránené kríže. Robotníci sa začali proti tomu brániť a keď to nepomáhalo, zbili domnelého pôvodcu celej akcie, istého Danku a nato vyhlásili vo všetkých fabrikách štrajk. Všetky fabriky v Čadci nato obsadili milicionári a armáda a bolo vyhlásené v tomto meste stanné právo.

Postupne bolo zatknutých a uväznených asi 250 ľudí. Takisto kaplán Grmer bol potom zatknutý a uväznený. Nakoľko boli ľudia presvedčení o svojom počinaní, svedčí prípad jedného pána, ktorý si kríž zo svojej kancelárie potom zobral domov a neskôr dal do svojho testamentu, aby mu tento kríž pribili na rakvu.

V júni 1948 /? 9/ na sviatok Božského Srdca Ježišovho bola tradičné púť v Topoľčanoch. Veriaci zo Skačian putovali už v sobotu, pešo zo svojej dediny až do Topoľčian. Vpredu bol nesený riadny križ, potom išla hudba, potom veriaci. V Krušovciach ich už čakali popri ceste veriaci a pozdravovali ich. Keď prechádzali Skačanci dedinou, neďaleko parku ich zastavilo auto s príslušníkmi Štátnej bezpečnosti a kázalo im vrátiť sa naspäť domov. Nastala výmena mienok, niekoľko Skačancov, ale i krušovčanov až istý Gregor Naňo z Krušovciach - zvaný Klobása, chytil pod krk jedného príslušníka a začal ho drhnúť. Nato už ďalší z parku začali hádzať kameňmi do auta, takže zachvíľu malo všetky okná povybíjané. Príslušníci teda nechali procesiu tek, sadli do auta a ušli. Odišli obkľukou cez Pošany do Topoľčian a tam opäť znova zasiahnuť. Lenže správa sa rýchlo dostala až do Topoľčian a topoľčianski veriaci im vyšli v ústrety až na kraj mesta a doprevadili ich do kostola.

Potom začalo zatváranie - do väzenia putoval aj Gregor Naňo - Klobása.

V Tvrdošíne pán farár Mikuška chcel v kostole pri omši prečítať spomínaný biskupský obežník. Keď začal čítať, vošiel do kostola žandár a chcel mu ho zobrať. Pán farár si nechcel dať, načo mu žandár dal z jednej i druhej strany facu a obežník mu vytiahol z rúk. Nato veriaci začali strážiť svojho farára. Strážili ho deň, noc - vymieňali sa muži i ženy. Pomáhali veriaci z filiálky Medvedze. Asi o dva týždne prišlo pánu farárovi pozvanie, aby sa dostavil na okres do Trstenej. Ráno o 9. hod. nasadol na autobus a pobral sa tam. Medzi Tvrdošínom a Trstenou Pod Halačkou/ zastavilo autobus žandárske auto, pána farára Mikušku vyviedli z autobusu a farníci ho viac nevideli.

Nižná Šuňava je farský úrad a bol tam farár František Martinka, rodiak z Trenčianskej Turnej. Veriaci si ho veľmi vážili a bola obava, že ho zatknú, pretože sa už diali rôzne prekážky v náboženských veciach a navyše tam boli ťažkosti s ustanovením JKD. Preto ho strážili a pritom strážení sa strieľali. Jedného dňa HK - isti, čiže Hospodárska kontrola, prišli zo Svity a strieľali okolo obce - zrejme im išlo o provokáciu. Ľudia sa začali brániť, mysleli totiž, že im idú knaza brať. Nastala potyčka, privolali posilu a strhla sa veľká bitka. Boli tam prípady, že z toho poranenia neskôr zomreli nejakí ľudia na oboch stranách. 30 ľudí sa dostalo do väzenia do Košíc, no potom ich prepúšťali. Pána farára však zatvorili.

Toto vyvolalo sympatie u ľudí, lebo išlo o náboženské veci a tak na vagon vlaku, ktorý prechádzal medzi Žilinou a Košicami niekto napísal "Nech žije Šuňava".

V utorok 24. mája 1959 vyučoval Viktor Trstenský - farár v Dolnom Kubíne, náboženstvo v škole. Odrazu zaklopal učiteľ a povedal: Pán farár máte návštevu. Keď Trstenský vyšiel von, predstavil sa mu jeden pán, že je z okresu a požiadal ho, aby išiel s ním na okresný úrad v naliehavej veci.

Keď prechádzali okolo fary a Trstenský nástojil aby išli na farský úrad a nie na okres, tam už stáli dve autá a z jedného vystúpil pán, ktorý sa predstavil, že je z Bezpečnosti a povedal: V mene zákona vás zatýkam. Volal sa

Daubner. Keď farár protestoval, vtlačili ho do auta a rozkaz znel: Smer Vyšný Kubín. Vyšný Kubín bola filiálka Dolného Kubína a zakiaľ Daubner s ďalšími príslušníkmi robili domovú prehliadku na fare, Trstenský bol držaný na Bezpečnosti vo Vyšnom Kubíne.

Medzitým sa však veriaci dozvedeli, že im zavreli farára. Zhromaždili sa najprv pred farou a potom sa nejako dozvedeli, že ich farár je vo Vyšnom Kubíne, tak sa vybrali tam. Bolo ich niekoľko stovák. O tretej prišiel Daubner a vyzval Trstenského, aby ho nasledoval. Dvaja uniformovaní príslušníci si kňeď nabili pušky. A tak vychádzali: vpredu dvaja uniformovaní, potom farár a za ním Daubner. Keď vyšli von, tam už čakalo veľké množstvo ľudí, uniformovaných i Daubnera odtlačili nabok a pána farára si vzali medzi seba. Nato jeden uniformovaný začal trhať Trstenského za kabát a ťahať ho. Jeden z farníkov mu vtedy jednu vylepil. Nastal zmatok a všetci traja príslušníci odišli.

Celý zástup - bolo tam asi tisíc ľudí, boli tam sestričky saleziánky, Trstenský bol v strede - sa za spevu mariánskych piesní pohol do Dolného Kubína. V Kubíne vošli do kostola, tam už bolo veľa ľudí. V kostole zaintonoval kňaz Marko Te Deum laudamus a potom sa Trstenský poďakoval a poprosil veriacich, aby všetko nechali na Pána Boha, on vie čo má robiť. A požehnal ich.

Ľudia potom strážili deň - noc faru. V tú prvú noc sa veriaci zhromaždili na námestí v Dolnom Kubíne a kričali: Hovoríte nám o náboženskej slobode a čo to robíte, kňaza nám beriete. Bezpečnosť zadržala pri tom asi 7 ľudí, ktorí putovali potom do pracovného tábora do Novák.

Trstenského zatiaľ nechali. Až 1. júna večer, keď sa vracal z kostola domov, pred farou stál jeden pán, ktorý sa predstavil: Som Strechaj, predseda KNV v Žiline. Bol s ním aj jeden kňaz.

Strechaj prišiel na faru a povedal: Pán farár poďte s nami, lebo keď nepôjdete, bude krviprelievanie. Pôjdete s nami do Žiliny, tam vás vyšetríme a pôjdete domov.

Trstenský vyšiel potom von na námestie, tam už bolo auto, požehnal ľudí a vošiel doňho. Viac sa už do Dolného Kubína nevrátil. Začala jeho cesta, na ktorej bol odsúdený na 15 rokov väzenia, z čoho vo väzení strávil 7 1/2 roka.

V Dolnej Krupej strážili tiež svojho správcu fary Alojza Martinca. Jedného dňa na jeseň 1948 mal prísť do Krupej nový kaplán. Poslal telegram na faru, v ktorom oznamoval svoj príchod. Polícia zachytila ten telegram a poslala do Krupej policajtov, aby zistili, kto v ten deň príde na faru.

Keď sa policajti dostavili na MsNV, niekto z obyvateľov Krupej začul na MsNV, že majú zaistiť farára Martinca.

Chlapi sa zhrkli okolo fary a začali zvoniť na zvony.

Nato sa už okolo fary zhrkla celá dedina. Keď vyšiel farár

Martinec, veriaci ho poslali do kostola, aby tam zostal. Niektorí z veriacich išli potom na MeNV a vyhнали odtiaľ policajtov. Jeden z chlapov, asi 35 ročný povedal jednému žandárovi: "Pána farára môžete zaistiť len cez moju mŕtvolu" a zahnal sa na žandára. Ten vytiahol revolver a dotyčného chlapa zastrelil.

Natô niektorí z dediny, ktorí boli schovaní na strechách domov a mali tiež strelnú zbraň, vystretli na toho žandára a trafili ho do žalúdka.

Z Trnavy došlo hneď vojsko a obsadilo Krupú. Farára vyzvali, aby utíšil obyvateľov. Bolo zaistených asi 5-6 ľudí, ktorých odsúdili na menšie tresty do Tlavy a Jachymova. Jeden z týchto väznených, po návrate z Jachymova však hneď zomrel. Asi 50 ľudí zobrali do pracovného tábora do Novák, ale po 2 mesiacoch ich pustili na slobodu. Postriekaný žandár zranenie prežil. Kanadskí Slováci - rodom z Krupěj, prišli potom do Krupěj a priniesli dary pre kostol.

Po fronte na odpustovej kázni v Brezníčke, farár Anton Lipták z Veľkej Suchej medzi iným povedal, že výchova detí v jasliach a detských škôlkach je nedostatočná. Správne sa deti vychovávajú v rodine. Zato ho cheli uväzniť a bezpečnosť prišla preňho autom na faru vo Veľkej Suchej. Veriaci sa to dozvedeli, pozvali veriacich aj z filiálok; bezpečáci sa zľakli, nasadli do auta a ušli. Za nejaký čas bol potom pokoj. Neskôr však pána farára predsa chytili v Jesenskom na stanici, keď prestupoval na vlak. Odsúdili ho na 5 rokov väzenia, ktoré si aj odsedel. Odsúdený bol v roku 1951. Do roku 1962 bol vo výrobe.

Ján Labanc bol farárom v Jaklovciach a pre jeho horlivé účinkovanie sa mu bezpečáci vyhrávali, že ho zavrú. Ľudia ho preto dlhý čas strážili vo dne i v noci. Nakoniec ho predsa chytili na ceste do obcnodu a odsúdili na 2 roky väzenia, z čoho si odpykal rok a potom dostal amnestiu. Odsúdený bol v roku 1952.

Po dvoch rokoch nastúpil do pastorácie v Lome nad Rimavicou. Tam zavraždil jeden starý mládenec svoju starú tetu a vzal jej vkladnú knižku. Keď tento chlapca chytili, povedal, že bol na spovedi u farára Labanca. A preto, že to Labanc nezahlásil, vzali ho do vyšetrovacej väzby. Odvolával sa na spovedné tajomstvo, ale vyšetrovateľ to nebral v úvahu. Pri súde však vrah vyhlásil, že na spovedi síce bol, ale že z vraždy sa nespovedal. Následkom toho bol farár Labanc oslobodený. Bolo to v r. 1954.

Veriaci z Lomu nad Rimavicou si chránili svojho farára, práve predchodcu Jána Labanca. Vo dne v noci držali na fare stráž. Došlo k tomu tak, že policajtova manželka prezradila, že bezpečnosť chce zatknúť farára.

Jána Ludrovského, farára v Revúcej, veriaci vyše roka strážili na filiálke v Revúčke. Potom ho predsa chytili a odsúdili na 10 rokov. Odsúdený bol v roku 1951. Odsedel skoro všetko.

Na východnom Slovensku sa viera v Boha cez stáročia opravdivo upevnila v srdciach ľudu. Je to hodnota pre každého prvoradá. Chciet obráť ľudí o vieru a náboženstvo je tolko, ako strčiť ruku do osieho hniezda. Na Zemplíne a v Šariši sú kompaktné celky veriacich katolíkov.

Napriek prekážkam, ľud svätzil pozrušované sviatky, pracovné nedele, napriek prekážkam posielal deti na vyučovanie náboženstva. Aj keď bezbožníci násilne búrali odpusty, púte, slávnosti Božieho Tela, Krížové dni, zakazovali pápežskú hymnu v kostoloch, ľud putoval a spieval. A otvorene bránil i kňazov, ktorí sa v kázňach ozývali nekompromisne na obranu Cirkvi a veriacich.

Bezpečnosť a jej porocníci sledili po vranovskom farárovi Štefanovi Drábovi, a to po kázňach v Humennom, Košiciach a Prešove na krížových dňoch.

Doma sa ho nepovážili odvieť, lebo ho strážili a schovávali Hencovčania i Vranovčania. Zatkli a uväznili ho až vo vlaku na ceste z Prešova do Vranova - v Lači.

Štefan Dráb sa po pol roku vrátil z väzenia, ale musel odísť z Vranova do Račomy. Tu sa ho znovu pokúsala Bezpečnosť odvieť. Veriaci ho však strážili a chránili. Jedného dňa z auta na farem dvore vystúpila tajná polícia. Oznamenili pánu farárovi, že ho zatýkajú. No v tom už bolo na dvore plno čilapov a šien z dediny. Bezpečnosť si už nebola celkom istá pred toľkým ľudom a dovolili farárovi ísť do vedľajšej izby, preobliecť sa a vziať si občianku. A on cez otvorené okno utiekol a skryl sa. Keď farár Dráb neprichádzal, žandárom nezostávalo iné, len odísť. A rozišiel sa i ľud.

Po tejto príhode Štefan Dráb odišiel za hranice.

Organizovanosť i odvahu ukázali i veriaci v Dlhom nad Cirochou v humenskom okrese. Keď sa na dvore fary ukázalo auto so žandarmi, kostolník dal veriacim znamenie zvonenia. Zbehlo sa veľa ľudí a žandárov zachránil len farár Ján Tomko, ktorý uprosil ľudí, aby ich nechali na pokoji. Ale auto ľudie vyvrátili a dotrieskali. Pravdaže toto malo za následok veľké vyšetrovania a zatýkanie. Vo väzení týchto ľudí trýznili. Kostolníka natoľko fyzicky i psychicky ztýrali, že zahynul tragickou smrťou.

V Kobylách v bardejovskom okrese mali veriaci chlapi na fare stráž. Do fary pripustili len toho, kto sa napred legitimoval a o kom sa presvedčili, že na faru prichádza s dobrým úmyslom v cirkevnej záležitosti.

Na východnom Slovensku bránili veriaci svojich kňazov aj neskôr. V septembri 1962 boli uväznení viacerí kňazi bardejovského okresu. Ján Huďák, kaplán v Bardejove, František Tulej, farár v Gaboltove, Jozef Vukloš, farár v Mokroluhu, Štefan Okoši, farár v Hrabovci a Ján Demeter, farár v Hezline. Už predtým bol uväznený kaplán z južnej košickej farnosti Andrej Grivalský. Dôvod bol ten, že sa schádzali na kaplánke v Bardejove, čo bolo hodnotené ako spyknutie proti republike.

Ján Hudák bol vo vyšetrovacej väzbe 14 mesiacov a potom bol odsúdený na 5 rokov väzenia. Ostatných by čakal asi podozrivý trest, keby sa súd konal na jar. Ale zasiahli ženy. Písali, sťažovali sa a dokazovali, že títo knazi sú nevinní a takým množstvom listov zasypali štátne úrady, že súd s ostatnými odročili na jeseň. V jeseni ich prepustili na slobodu. A aby od ľudí mali už pokoj, nariadili, že každý farár sa vráti na svoje pôvodné miesto. Na faru, kde pracoval pred uväznením.

V roku 1951 došlo k dramatickým udalostiam na Eúroch /v Borskom Mikuláši/. V tomto čase došiel do dediny nejaký funkcionár cisárskeho pôvodu, presviedčať ľudí, aby vstúpili do JRD. Chlapi z dediny ho vyhnali z MsNV a nakoniec ho ešte zbili a zobrali mu zbraň, ktorú uňho našli.

Zakrátko došlo do dediny asi 20 žandárov, údajne pre tú zbraň. Medzi ľuďmi sa však rozšírilo, že im idú brať farára Karmaša. Kostolník začal zvonit na zvony, zbehla sa celá dedina a strhla sa taká bitka, že žandári sa stiahli. Dedinčania počítali, že to nie je koniec, preto stále niekto strážil na kostolnej veži. Žandári sa stiahli do Šaštína, kde vyčkali posilu a vydali sa znovu do Borského Mikuláša.

Chlap, ktorý strážil na veži predpokladal, že posila príde z druhej strany a nedával pozor smerom na Šaštín. Začal zvonit až keď policajti spolu s vojskom boli už v dedine. Aj tak sa začali zbíchať muži i ženy a strhla sa bitka, ktorá trvala dve hodiny. Polícia zatkla asi 10 ľudí a v Borskom Mikuláši bolo potom tri týždne vyhlásené stanné právo. Od 19. hod. do 7.00 hod. ráno bol zákaz vychádzať von. Z každej strany dediny boli postavené guľomety. Jednu zo zatknutých žien - Rozborovu bežom týždňa pri vyšetrovaní ubili na smrť. Kostolník bol odsúdený na 3 1/2 roka. Farár Karmaš putoval do väzenia o niekoľko rokov, v súvislosti s tajnými prechodmi knazov a rehoľníkov cez hranice. /1/

Tieto udalosti z dedín a mestečiek boli celoslovenským javom. Odohrávali sa v každej diecése. Boli v Komjatnej, na Detve, Strečne, Ebrove, Leviciach, Borskom sv. Jáne, v Levoči, Spišskej Sobote, Spišskej Belej, Gbeloch, Sládečkovciach a na ďalších miestach.

7177 V Borskom Mikuláši žili v rokoch 1949 - 53 mladí chlapi, ktorí prevádzali v tom čase knazov a iné osoby cez rieku Moravu do Rakúska. Boli to František Totka, Ján Šebesta, Bizek, Macek - a tiež salezián pater Titus Zeman. Bizek a Macek doplatili nato životom, Šebesta, Totka a Zeman ťažkým väzením/.

/článok uverejnený bez redakčnej úpravy/

Marek Bohúň

K PROBLÉMU VZŤAHOV MEDZI SLOVÁKMI A ČECHMI

Vzťahy medzi Slovákami a Čechmi nemožno pokladať za normálne. Potvrdzujú to novšie pokusy o diskusiu na túto tému, ktoré v týchto posledných rokoch realizovali niektoré české organizácie v Európe, usilujúc sa získať aj činnú účasť niekoľkých slovenských partnerov. Tak zainteresovaným stránkam, ako aj cudzím pozorovateľom nemôže ujsť skutočnosť, že vo vzťahoch medzi Slovákami a Čechmi je čosi, čo ich odlišuje od normálnych vzťahov medzi dvoma blízkymi slovanskými národmi, ktoré navyše už viac než pol storočia žijú v rámci spoločného štátneho útvaru. V tomto príspevku chcem stručne poukázať na niektoré z hlavných historických uzlov, ktoré možno pokladať za podmieňovatele daného vývinu a dôsledky aj súčasného stavu vzťahu medzi Slovákami a Čechmi, ako sa ony javia v optike slovenskej dejinnej retrospektívy. Ak hľadáme pre ne spoločného menovateľa, môžeme ho označiť pojmom mýtu v tom zmysle, ako ho plasticky zvýraznil nemecký historik R. Wittman: "z mútnych prameňov čerpajúca historická sugescia, otroctvo vládnucej mienky, mágia násilne vyvolanej dejinnej mátohy." Ak postulát odmytizovania dejín platí dnes ako všeobecný metodologický princíp v slobodnom kultúrnom svete, tak nemožno ho obchádzať ani pri analýze nami navrhnutého predmetu. Do spomenutej kategórie bezpochyby patria:

Mýtus o Veľkej Morave ako prvom spoločnom štáte Čechov a Slovákov.

Nie je českým špecifikom, že sa ich historici a najmä vulgarizátori dejín usilujú posunúť čo najhlbšie do zašlých čias počiatky vlastnej historickej existencie. Robia to prakticky všetky národy. V našom prípade však tento mýtus o historickom pôvode formuluje sa v hrubom protivenstve k zisteným skutočnostiam a nanucuje sa potom ako obligátne "professio fidei" slovenským vedeckým pracovníkom, ktorí chcú niečo publikovať na túto tému. Tak to bolo v rokoch 1918 - 1938 a tak je to od roku 1945 až dodnes. Zatiaľ každý, kto sa čo i len trochu vážnejšie postavil nad historickými prameňmi onoho obdobia, musel konštatovať, že Moravská ríša bola dielom slovanského etnika, ktoré možno bezpečne pokladať za historické jadro slovenského národa, ako to stále solídnejšími dôkazmi potvrdzujú tak archeologické, ako aj filologické zistenia nielen slovenských, ale aj českých a inonárodných bádateľov. Sídlo prvého historicky známeho kniežata tých Praslovákov bola Nitra so svojím Pribinom a jej podmaniteľ Mojmir sídlil zase, ako nám to s najväčšou pravdepodobnosťou ukazujú archeologické nálezy, na území pri dolnom toku Moravy, ktoré sa dodnes volá Moravským Slovenskom a je obývané moravskými Slovákami. Je pravda, že v poslednej fáze mocenského a teritoriálneho rozmachu Veľkej Moravy, za kráľa Svätopluka, patrili k jeho ríši aj kraje pračeských kniežat. Išlo tam však o mocenské podrobenie veľmi krátkeho trvania a boli to práve Pračesi, čo sa v prvom vhodnom momente od Praslovákov odtrhli a pomáhali Nemcom rozbiť Veľkomoravskú ríšu. Ak by takýto historický podklad stačil na opodstatnenie tézy o "prvom spoločnom štáte", tak rovnako, ba s oveľa väčšou fundovanosťou mohli by sme hovoriť o Veľkej Morave ako o prvom spoločnom štáte Slovákov a Poliakov, Slovákov a Lužických Srbov, Slovákov a Slovincov, prípadne aj Slovákov a Chorvátov. Nakoľko však spomenutá téza viedla sa najsolídnejším základom pre teóriu "československej národnej jednoty", ktorú zakladatelia československej štátnosti najprv sankcionovali ústavou z roku 1920 a potom dôsledne presadzovali vo všetkých sektoroch verejného života Prvej republiky, nevynímajúc ani orientáciu vedeckého bádania, ktoré bolo úplne v službách vládnej ideológie, táto historicky bezzákladná téza sa stala nadiktovaným a neskôr aj pseudovedeckými argumentáciami o spoločnej etnickej i linguistickej derivácii "pračeskoslovenského kameňa podmurovaným mýtom, ktorý sa doposiaľ obligátne tradiuje i v tých vedeckých prácach, ktorých obsah potom "cum metu reverentiali" - v aktuálnom prelode: so strachom o vlastnú existenciu - objektivne dokazuje, že historická skutočnosť bola podstatne iná.

Ďalším historickým uzlom podobnej povahy je:

Mýtus o jazykovom a kultúrnom separatizme Slovákov.

Je objektívnou historickou skutočnosťou, že značná časť Slovákov od XV. do XVIII. storočia adoptovala pre určité funkcie písaného jazykového prejavu gramatickú štruktúru a častočne aj slovnú zásobu českého jazyka. Bolo to v období rozmachu českej kultúry a mocenského vplyvu českých panovníkov na veľkú

časť areálu strednej Európy. Nenačím však zabúdať, že čeština bola vtedy istým druhom diplomatického jazyka, ktorý popri latinčine používali aj Poliaci, ba aj neslovanskí Maďari. Tým, že ju používali aj Slováci, nijako sa nevzdávali svojej národnej osobitosti, čo prejavovali aj tým, že vypožičaný český jazyk stále citelnejšie prispôbovali svojim domácim potrebám, pretkávajúc ho vlastnými lexikálnymi a morfológickými prvkami a nazývajúc ho "slovenským jazykom". Konečne povedomie rozličnosti medzi českým a slovenským jazykom je dokumentované aj na českej strane, počnúc Václavom Bzeneckým, zvaným Bartošek /1385/, cez Jána Kusa /Otrhographia bohemia, okolo roku 1406/, Jána Blahoslava /Gramatika česká, 1751/ až po veľmi jednoznačné dialektické vymedzenie pojmov u Slováka v Prahe účinkujúceho, Vavrinca Benediktina z Nedožier /Grammatica bohemia, 1603/. Išlo teda o zjav celkom normálny, o etapu jazykového vývoja, ktorej paralelizmy ľahko možno nájsť u mnohých iných národov. Dedukovať z toho javu pôvodnú jazykovú, kultúrnu a etnickú identitu Slovákov s Čechmi znamená nezodpovedne narábať s historickými danosťami a zatieňovať objektivnosť faktov umelo vytvorených mýtom.

Mýtus o tisícročnej porobe Slovákov v Uhorsku .

Kto navštevoval školy za Prvej republiky, iste si pamätá, ako nielen na hodinách dejepisu, "ale pri každej príležitosti osláv a štátnych pamätí tých dní naši, väčšinou českí, učitelia dojmavo nám opisovali ťažkú, tisícročnú porobu, ktorú musel podstúpiť slovenský národ pod vládou Maďarov, kým nás bratia Česi neoslobodili. A urobili to z čistej bratskej lásky, aby nám umožnili vrátiť sa do lona "československej národnej jednoty", ktorú nedysi ľudská zloba a prenoc Maďarov rozbila tým, že odtrhli slovenskú "vetev" od materského "kmeňa československého". Ako malé deti sme tomu aj verili. No, keď sme mali možnosť kriticky si overiť tento komplex otázok, veľmi ľahko sme zistili, že ide o dojmavé rozprávky pre malé deti, ktoré majú s historickou pravdou len veľmi málo spoločného. Naskutku, ak možno hovoriť o porobe, presnejšie o objektívnom procese najprv ilegálnej, potom aj zákonnej sankcionovanej nábojnej maďarizácie Slovákov v Uhorsku, platí to jedine o poslednom storočí, striktné iba o poslednom polstoročí spoložitia Slovákov s Maďarmi v jednom kráľovstve. Keby tento proces bol naozaj trval tisíc rokov, isteže by boli Slováci etnicky vykynožení a totálne asimilovaní, ako sa to stalo napr. s Polabskými Slovanmi. Ak sa to však so Slovákmí nestalo, nestalo sa to preto, lebo po celý stredovek i prvé storočie novoveku, prakticky až do konca 18. storočia Uhorské kráľovstvo poskytovalo všetkým svojim obyvateľom podstatne rovnaké podmienky tak pre prístup k prameňom latinskej kultúry, ako aj pre zachovanie vlastných etnických tradícií. Diskriminácia tam bola, no tá väzila vo feudálnej štruktúre spoločnosti a nie v etnickej individualite jej rozličných jazykových zložiek. Ľahko nám bolo teda pochopiť, že aj v tomto prípade išlo vlastne o naočkovanie do mladých slovenských duší zárodkov mýtu, ktorý mal za cieľ vyvolať v nich nenávisť voči Maďarom - ctokrárom a lásku voči Čechom - osloboditeľom. S týmto mýtom úzko súvisí ďalší z neho vyplývajúci :

Mýtus^o všestrannej, ale najmä kultúrnej a hospodárskej zaostalosti Slovákov

Bezpochyby s genocídou hraničiacia politika po Vyrovnaní z roku 1867 zapríčinila ťažké ochromenie kultúrneho rozvoja Slovákov, ktorí neboli ochotní asimilovať sa vládnucemu maďarskému národu. To však nevytrelo z dejín uplynulé storočia kultúrneho vývinu Slovákov, ktorí ešte ani nie tak dávno predtým boli v stave poskytnúť práve aj Čechom kultúrnu pomoc na prekonanie pobelohoriského "Tenna" účinnými impulzami pre ich národné obrozenie. Stačí si spomenúť na Palackého a Šařárika, vyšlých z Bratislavy, ktorá bola až do nerušných revolučných rokov jedným z najživších kultúrnych stredísk Slovanov habsburskej monarchie. A nijako tu nemožno argumentovať iba v jednom smere slovensko-českom. Lebo ak Slováci dali Čechom spomenutých dvoch učencov a buditeľov, dali aj Chorvátom Moyzesa, Alagovića a Haulíka, bez ktorých si ťažko predstaviť národnú a kultúrnu obrodu Chorvátov. Ak od Slovákov vyšla myšlienka slovenskej vzájomnosti, mala ona dosah široký, naskutku všeslovenský. Potom prišla maďarizácia a Slováci boli nútení hľadať pomoc u iných Slovanov. Hľadali ju u Čechov, ale zase nie jednostranne. Tak isto sa učilovali o spoluprácu s južnými Slovanmi a najmä s Rusmi, od ktorých očakávali najúčinnnejšiu pomoc. Ale ani toto tvrdé obdobie nemožno objektívne definovať ako epochu zaostalosti Slovákov. Veď práve v tých časoch slovenská literatúra

dosiahla svoje vrcholy v poézii Hviezdoslava a v próze Vajanského a Kukučina. Z toho obdobia sa dátujú počiatky slovenskej historiografie /F.V. Sasinek/, filológie /S. Czambet/ i filozofie /J. Kvačala/. V nich korení aj dielo jedinej postavy slovenských kultúrnych dejín, ako bol Jozef Škultéty. Kvalita tu robustne vyvážila istý nepopierateľný ústup kvantity. A ak berieme do úvahy celú národnú pospolitosť Slovákov pod zorným uhlom alfabetizácie, nesmieme zabúdať, že Slováci vykazovali priemerne 29,9 % analfabetov, kým hlavné mesto Uhorska ich malo 36,5 %. Iba aplikovaním cudzích parametrov na slovenské pomery možno prísť k totálne negatívnym záverom a mytizovať kultúrnu zaostalosť Slovákov.

Osobitnou kapitolou tohto mýtu boli aj témy o hospodárskej zaostalosti Slovenska a o doplcaní Prahy na Slovensko. Pritom sa však zabúdalo, že ak Česko bolo najvyvinutejšou priemyselnou časťou Rakúska, tak aj Slovensko predstavovalo jednu z najvyvinutejších oblastí Uhorska, čo do priemyslu. Veľký rozdiel tu bol v absolútnom, nie však v relatívnom hodnotení. Muž a práve opatrenia pražských vlád po utvorení Česko-Slovenska nijako nenasvedčujú, že by nový štát bol chcel pomôcť Slovensku prekonať túto relatívnu zaostalosť a priblížiť sa k vyššiemu štandardu českých krajín. Historické skutočnosti dokazujú skôr celkom opačnú tendenciu. Praha chcela vtlačiť Slovensku polokoloniálny charakter práve tým, že nielen potlačovala rozvoj jeho priemyslu, ale dokonca odbúrala už jestvujúce priemyselné štruktúry a predisponovala ich do Česka alebo ich zariadenia na mieste zničila. Tak už v prvých rokoch Republiky bolo na Slovensku odmontovaných sedem vysokých pecí. /Krompachy, Likier, Chyžná Voda, Bnůšťa, Drnava, Dobšiná a Stratená/.

Následky tejto politiky sa nemohli neprejaviti. Napríklad výroba surového železa, ktorá roku 1899 na Slovensku vykazovala 270 tisíc ton, klesla roku 1921 na biednych 14 tisíc ton a v rokoch 1932-34 bola úplne zastavená. V rokoch 1918 - 1928 zatavilo svoju činnosť vyše 300 podnikov na Slovensku. To malo za následok aj silný vzostup nezamestnanosti. Roku 1928 na každých voľných 100 pracovných miest pripadlo v celoštátnom meradle - priemere 268 nezamestnaných, ale na Slovensku ich bolo až 941,6. Šesť rokov hospodárskej samostatnosti spojenej s nevídaným ekonomickým rozvojom a podstatným zlepšením všeobecnej životnej úrovne obyvateľstva, počas trvania Slovenskej republiky odhalo tomuto mýtu o hospodárskej zaostalosti Slovenska akýkoľvek reálny podklad a obnažilo nekalé ciele jeho autorov.

Všetky tieto spomenuté mýty, ktoré vyvolávali u Slovákov odpor a stimulovali ich k prehíbeniu kritického poznania vlastnej minulosti, našli pochopiteľne bezvýhradné prijatie u najširších vrstiev českého národa, nevynímajúc vzdelancov, na ktorých mali priamy vplyv sami vytvárači mýtov, často odetí tógou univerzitných docentov v službách vládnej ideológie. V optike týchto mýtov vyvíjala sa aj hradná politika Prvej republiky, ktorá viedla čoraz k hlbšej alienácii Slovákov od štátu, ktorý nemohli nezvať svojim napriek tomu, že ho mnohí pri jeho založení nadšene vítali. Nemáme tu možnosť podrobnejšie analyzovať vývin vzťahov medzi Slovámi a Čechmi počas Prvej republiky. Myslím však, že v najhrubších rysoch môžeme bezpečne konštatovať, že hlavným faktorom alienácie Slovákov od Česko-slovenskej bolo zo spomenutých mýtov odvodené stanovisko pražských vedúcich politikov, ktorí pokladali Slovensko za objekt svojich plánov a podnikaní, kým Slováci sa cítili rovnoprávnym subjektom, teda partnerom českého národa. Na tomto základnom rozpore zvrtil sa potom osud spoločného štátu v kritických mesiacoch od októbra 1938 do marca 1939 a ten istý základný rozpor v koncepcii národa a štátu vliezil do vena obnovenému štátu prezident Beneš roku 1945.

Šesť rokov slovenskej štátnej samostatnosti prispelo však v takej miere k definitívnemu vykrištalizovaniu sa národného povedomia aj u najširších vrstiev slovenského národa, že napriek zase s genocídou hraničiacim programom čechizácie, či "čechoslovakizácie" Slovákov, títo už nielen nedali silnejším viac manipulovať, lež vo vhodnom momente presadili radikálnu revíziu základných noriem spoločnej štátnosti, teda partnerstva na takmer symetrickom modeli federácie dvoch národných republik, českej a slovenskej /1969/.

Nie je iste radostné konštatovať, že Slováci dosiahli uplatnenie svojich národných a politických snažení a uznania svojej plnej identity obidvarazy 1939 a 1969 bez Čechov, ba v politickej opozícii voči nim, a to za priamej alebo nepriamej účasti in politicky aj ideologicky cudzích mocností.

To však iba potvrdzuje historickú skutočnosť, že organický vývoj aj sebamenšieho národa možno síce brzdiť, spomaľovať, komplikovať ho kladením necenských či ideologických prekážok, ale nemožno ho natrvalo zastaviť, ani nanútiť mu taký smer, ktorý by ho viedol k vlastnému zániku. "Kto sa topí, aj britvy sa chytá." Podľa tohto prekadia správali sa Slováci, keď im hrozilo utopenie v živelnnej záplave maďarizácie a ponúkali sa im pomoc vo forme československej vzájomnosti. Chytili sa jej úprimne napriek netajeným obavám a dŕžali sa jej ostiiaľ kým sa nepresvedčili o podobnom nebezpečenstve novej, tentoraz českej záplavy. Zazlievať im, že sa potom po dvadsaťročnom sklamaní chytili aj britvy nemeckej môže iba ten, kto nepokladá Slovákov za samostatný národ, za sebarovného partnera, ale iba za akúsi odnož - "vetev" - národa českého.

Rozviedol son svoju tému poukázaním na niekoľko základných historických nepráv, ktoré vo forme mýtov iste zapríčinili nenormálnosť, zákeďy i patológiu vzťahov medzi slovenským a českým národom. Son totiž presvedčený, že prekonanie týchto mýtov je nevyhnutným predpokladom, skutočnou conditio sine qua non pre utvorenie novej základne, na ktorej by bolo možné začať v oboplnom pochopeaní utváranie normálnych susedských a príbuzenských vzťahov medzi týmito dvomi národmi. Slováci a Česi tvoria dve jednotky zložitého komplexu európskeho spoločenstva národov, ktorého životným záujmom v tomto historickom momente je nájsť cesty a spôsoby uskutočnenia duchovnej vospolnosti ako predkladu pre ekonomické i politické zjednotenie v rámci takých štruktúr, ktoré by zodpovedali kultúrnym tradíciám a historickým danostiam Európy. Preto aj oni musia nájsť spôsob, ako vytvoriť medzi sebou normálne vzťahy dvoch susedných, príbuzných, ale samobytných a nezávislých národov. Kritický rozbor a čestné odbúrnanie pseudohistorických mýtov môže znamenať prvý dôležitý krok v tomto smere.

Milan S. Ľurica

Z KALENDÁRA NAŠICH DEJÍN PRED PÄTDESIATIMI ROKMI

29. augusta 1939: Nemecko pristúpilo k Čenevským dohodám o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami, tiež o zlepšení osudu ranených a chorých v poľných armádach.

2. septembra 1939: Slov. armáda obsadila Javorinu.

3. septembra 1939: Po nemeckom útlaku na Poľsko povolila poľská vláda vytvorenie "Českej a slov. légie v Poľsku". Táto však do bojov už nestihla zasiahnuť. Ustupujúc pred Nemcami, časť sa dostala do Rumunska a odtiaľ na Blízky východ a česť pod vedením podplukovníka Ľudvíka Svobodu do ZSSR.

4. septembra 1939: 18. hod.: Konalo sa v Bratislave zhromaždenie Deutsche Partei s jej ochrannými oddielmi /Freiwillige Schutzstaffel - FS/. Prijala sa tu rezolúcia, ktorá nastolila požiadavku ostrých protizidovských opatrení.

5. septembra 1939: Slov. vláda vydala nariadenie o postavení Kŕ.

11. septembra 1939: Litva uznala Slov. štát.

13. septembra 1939: Ministerstvo vnútra nariadilo súpis všetkých Čechov na území Slovenska.

14. septembra 1939 : Bol vydaný manifest Slov. vlády k Slovákom v cudzine.

16. septembra 1939: ZSSR uznal Slov. štát. Po nadviazaní diplomatických stykov začali sa rozvíjať vzájomné kultúrne a obchodné kontakty. Zriadilo sa tiež diplomatické zastupiteľstvo.

18. septembra 1939 : Minister zahraničia Dr. F. Ľurčanský menoval za prvého vyslanca do Moskvy Dr. Fraňa Tisu, ktorého Reichssicherheitsdienst charakterizovala ako "vysloveného filosemitu", politicky "vysloveného pauslávi a nepriateľa Nemcov." Činnosť Fraňa Tisu v Moskve rýchlo dosiahla hmatateľné úspechy. Už v novembri 1939 začali slov.-sovietske rokovania o hospodárskej spolupráci, ktoré J. V. Stalin vľahčil tým, že 14. decembra pozbavil diplomatického charakteru dovtedajšieho čs. vyslanca Zd. Fierlingera, prerušiac tak diplomatické styky s Dr. Ed. Benešom.

25. septembra 1939: Slov. snem odhlasoval ústavný zákon o štátnom občianstve Slov. republiky /so spiatou platnosťou/.

27. septembra 1939: Bolo vydané vládno nariadenie o Freiwillige Schutzstaffel.

29. septembra 1939: Slov. snem odhlasoval zákon o organizácii HSĽS, ktorá ako jediná politická strana slov. národa má mať vzájomnú úlohu pri budovaní Slov. štátu v duchu A. Hlinku.

1. októbra 1939: HSĽS zvolala svoj VIII. zjazd do Trenčína, na ktorom predsedom strany a nástupcom A. Hlinku sa stal Dr. J. Tiso.

Začiatok októbra 1939: Najvýznamnejší predstavitelia slov. emigrácie, bývalý predseda vlády Dr. M. Hodža, vyslanci J. Slávik, Št. Osuský i niektorí ďalší, boli ochotní podporovať čs. akciu, ale s podmienkou, že pomery predanýchovskej ČSR s ich centralizmom a národnostnou nerovnosťou sa nebudú opakovať. V memorande, ktoré podpísal aj Vl. Clementis žiadali od Dr. Beneša záruky, že po oslobodení bude zabezpečená svojbytnosť a samospráva Slovenska. Dr. Beneš nebol ochotný splniť takéto požiadavky a vo veci usporiadania štátu odkazoval na neskoršie, keď sa vrátia do vlastí.

2. októbra 1939: Čs. vyslanec Št. Osuský podpísal s francúzskym ministerským predsedom Ed. Daladierom dohodu "o obnovení čs. armády vo Francúzsku". Pod vedením Čs. národného výboru v tábore v Agde sa rýchlo vytvorili pomerne veľké vojenské jednotky.

17. októbra 1939.: Spišský biskup Ján Vojtaššák zdôraznil zomknutosť slov. katolicizmu so Slov. štátom vo verejnom liste adresovanom farským úradom a rehoľným biskupským správan. Z listu : :Dňa 26. októbra tohto roku volí si Slovensko ako samostatný a plnoprávny štát prvého svojho prezidenta; aby to, čo má už bezmála telo, dostalo aj hlavu. Slovenská republika je republikou eminentne kresťanskou a takou chce ostať i vo svojej hlave navždy. Slov. vláda si žiada pomoc Božiu pre hlavu - prezidenta republiky. Ako eminentne kresťanská vláda požiadala cirkev, ktorá aj úradne v službe Božej stojí, aby aj ona prispela k voľbe prezidenta tým, čo ná najdrahšie. Cirkev katolícka, ktorá pracuje, aby štáty opravdu kresťanskými boli, milerada príde na pomoc zo svojej strany. Lebo jej celým snažením je, aby pokoj Kristov zavládnuv v tomto svete. Pax Christi in Regno Christo. O tom však môže byť reč len vtedy, keď do štátov opravdu kresťanských - Kristov duch príde. Preto cirkev milerada príde na pomoc pre taký vzrešený cieľ. Nariaďuje teda týmto biskupský ordinariát, aby 27. októbra 1939 vo všetkých farských a rehoľných chrámoch, v ktorých sa verejná služba Božia koná, držali sa ráno o 8 hod. slávnostné služby Božie, na ktoré sa majú pozvať veriaci, školy a úrady. Pred onou sv. nech sa spieva "Veni Sancte", aby Duch Sv. viedol, riadil, spravoval hlavu štátu pri spravovaní našej Slovenskej republiky.

19. októbra 1939 : Snem Slov. republiky sa uzniesol na zákone o zhabaní majetku politickým odporcom Slov. štátu.

24. októbra 1939: Konali sa biskupské porady v Žiline, na ktorých bola vypracovaná koncepcia spolupráce cirkvi so štátom: pevný hmotný a mravný základ, cielavedomé zošľachtovanie slov. ľudu v kresťanskom duchu, vysoké morálne požiadavky, kladené najmä na tých, ktorí pracujú v štátnych službách.

Odsudzovanie je jeden zo spôsobov, ako zabrániť porozumeniu

/Krišnamurti/

NAD JEDNÝM LISTOM BISKUPA VOJTAČŠÁKA

Začiatkom marca 1945 dostal som list od biskupa Vojtaššáka. Bol to otravný list. Pokiaľ sa pamätám list neprišiel obvyklou cestou, nie poštou. Valentín Beniak, šéf môjho obrobého sekretariátu, nasiel si ho na písacom stole. Mal právo byť i povinnosť otvárať všetky mne adresované listy. Prečítal si biskupov list a rneď prišiel s ním ku mne. Píše ti pán biskup Vojtaššák, bolo by dobré prečítať si ho ešte pred zasadaním ministerskej rady.

Beniak neodchádzal, bol nesvoj, akýsi rozrušený, chcel ešte niečo povedať, aj začal čosi ako strašné, hrozivé alebo podobné slová mu vyšli, ale nepokračoval, zrejme - hoci básnik, vari najlepši z našich, ktorý nemusel hľadať patričné slovo - teraz nenašiel to pravé.

Prečítal som si list. Potom ešte raz a ešte raz som si ho prečítal. Beniak sa díval na mňa dlhým pohľadom. Poprosil som ho, aby tajomník zavolať nemeckého vyslanca. Nech mu povie, že ide o mimoriadnu a neodkladnú vec.

Zreçu som čítal biskupov list. Bol úctivý, ale energický, dôstojne zdržanlivý, no z každého slova bolo cítiť rozhorčenie a bolesť. Najmä bolesť.

Škoda, že tu nemá list a nemôžem ho citovať doslovne. /List bol v archíve u Beniaka. Mnoho dokumentov z tohto archívu dostalo sa do súdnych spisov. Pri súde som sa odvolával na tento list, ale nebol v súdnych spisoch, aspoň tvrdili, že ho nerajú./

Obsah listu bol: Židia vyvezení zo Slovenska už ne- žijú. Presnejšie, už ne žijú všetci. Väčšinu vyvraždili v plynových komorách. Aj ostatným hrozí smrť. Ak by sa pokračovalo vo vyvážaní židov, išli by na istú smrť. To by bola vražda. Doteraz sme navedeli a nemohli sme predpokladať, že Náci, taký kultúrny národ ...

Ale teraz už vieme. Mám správy, ktorým nemôžem ne- veriť, i keď sú neuveriteľné.

Pán biskup ani len nenaznačil, odkiaľ má tie správy. Dôrazne žiadal, aby som určil všetko, čo je v našej moci, aby sme zachránili ešte živých, zastavili vyváženie ďalších a zistili celú pravdu o osude všetkých zo Slovenska vyvezených židov. Taký bol obsah tohto otravného, otriasajúceho listu.

Tajomník Dr. Slivka mi oznamuje, že prišiel vyslanec Ludin. V tom som si uvedomil, že som nemyslel na tlmočníka, ktorým býval pri takýchto príležitostiach môj po- bočník H. Höfer /bol mojím pobočníkom ako hlavného veli- teľa H G/. Nebolo časom zháňať ho, toho čna nemal službu.

V susedstve mojej kancelárie bola zasadacia sieň ministerskej rady. Už sa malo začať zasadanie, čakali len na mňa. V tých dňoch som zastupoval predsedu vlády Tuku. Bol chorý. Ospravedlnil som sa a požiadal som guvernéra Nár. banky Dr. Karvaša, ktorý vo svojej funkcii predsedu NÚZ bol členom min. rady, aby mi bol tlmočníkom a svedkom. Ide o mimoriadnu vec.

Práve Dr. Imrich Karvaš ! O ňom som vtedy ešte nevedel, že bol v iluzórnom hnutí a že po rokoch bude svedkom v pódese so mnou ako spoluobžalovaným prezidenta Tisu. Čo tu teraz píšem, zostalo mi v pamäti, zostalo v zápisniciach, stenografických protokoloch, vo svedectve Karvašovom a hlavne v pláteniach vyslanca Ludina, dipl. zástupca Sv. Stolice u nás Burzio. / Burzio bol u mňa intervenovať krátko po Vojtášškovom liste v tej istej veci. / A v iných dokumentoch. I v mojom rozsudku .

Vyslancovi som oznámil obsah informácií, ktoré sme práve dostali o osude zo Slovenska vyvezených Židov. Títo ľudia boli vysídlení podľa zmluvy z toho a toho dňa; mali byť usídlení, na ten účel slovenská vláda vyplatila takú a takú sumu - a teraz sme dostali správy, že títo ľudia už nežijú. Nechceme veriť. Ale prameň informácií je vážny. Karvaš k tomu pripočítal, že i on má také informácie. A vyslanec vedel, že Karvaš je temer denným hosťom na švajčiarskom zastupiteľstve v Bratislave. Vyslancu Ludin sa triasol, čo bol tak rozhorčený.

Oznámil som mu, že viac ani jeden Žid /alebo "ani jeden vlak"/ nebude vyvezený, kým nedostaneme spoľahlivé správy o osude vyvezených už Židov. Žiadali sme vyslať, poľahke prirustit komisiu v tejto veci. V komisii mal byť zástupca vlády, Červeného kríža, katolíckeho biskupského zboru, evanjelického biskupského zboru, Snemu a nyslím strany ľudovej /HLS/, nemeckej a maďarskej, ale nie som si istý, či aj strany mali byť v komisii zastúpené.

Do odchodu nemeckého vyslanca Ludina mala byť ministerska rada. Dlho trvalo, kým sa začala. Roztrpčení, zdení sme projednávali obsah informácií o osude Židov.

Opakujem, podnes neviem, odkiaľ mal biskup informácie. Bolo to začiatkom roku 1943. Vtedy sme ešte nevedeli, čo sa deje v táboroch Osvierčine a i. Útek Lederera a Wetzlera, o ktorom som neskôršie čítal, je dáta o dobrý rok neskoršieho. Dotiaľ nič, nijaké správy o vrátení Židov sme nemali.

Boli reči, rozmluvové prejavu z Londýna, ale tým som úplne je neveril, lebo v tých istých správach v tom istom vysídlení boli také klebety napr. i o mne, že si tieľčkami zapalujem ne cigarety, čo som už taký bujný a že sa tieľčkami prehľadávam - vyhrávan na kartách, že som v krapnici ležal v bare po stolom opitý a ďalšie také veci. Pri mojom súde bola reč aj o týchto "nepravdách".

V živote som nefajčil, kartovať som nevedel, v Kremnici za Slovenskej republiky bar nebol ...

Je trápne písať o takých hlúpostiach v súvislosti s tragédiou, aké nemá v dejinách páru, ale chcem iba vysvetliť, prečo som neveril a nechcel veriť rečiam prasto neuveriteľným. Veď keby som len zapochyboval, keby mi bolo prišlo ra um uvažovať o takej veci, by som sa bol i ja a to s celou rozhodnosťou /bez ohľadu na akékoľvek hrozby/ postavil proti vyvážaniu Židov. No ja som bral na seba zodpovednosť, trápilo ma, že všetko zvalujeme na "donútenie". Hovoril som "aké donútenie? Ak som iného názoru, odstúpam. Nik ma nemôže donútiť byť ministrom, predsedom, prezidentom, sekčným šéфом. V židovskej otázke už dávnom sme videli /u nás/ otázku maďarskú, maďarizátorskú. Otázku "vykorisťovania."

Po zastavení vyvážania Židov u nás ešte o rok vyvážali Židov z Maďarska.

Židia pomaďarčovali, zveľaďovali maďarskú kultúru, slúžili maďarskej veci, mená si dávali maďarské. Alebo Nemci! Prečo boli tak proti Židom. Každý nemecký Žid sa cítil Nemcom a nielen cítil, aj tak konal.

Ak bol národ, ktorý mal príčinu vysídliť zo svojho územia Židov, bol to národ slovenský. Jediny, ktorý mal príčinu.

Ale len vysídliť.

Len vysídliť.

Nie vyvraždiť! Ako násle sme dostali prvú vážnu správu o plynových komorách, o vraždení, okamžite sme sa postavili /alebo ak nám hovoriť ako pri súde o sebe: som sa postavil/ proti vyvážaniu Židov a to bez ohľadu na následky!

Už i tá okolnosť, že v zmluve o vysídlení Židov od nás, že vo všetkých rokovaníh kládol sa dôraz na vysídlenie, na usídlovacie trovy, už i tá okolnosť je dôkazom.

Pravda, i vysídlenie je kruté až neludská vec. Ale my sme trestali takéto neludskosti. Prví, čo boli z HG v Ilave boli tam pre surovosť protižidovské.

No rozhodujúci argument je, že sa nedalo predpokladať to, čo sa potom skutočne stalo!

Národ Goetheho, Schillera, Hegla. Národ Kantov, Marxov, Engelsov. Národ Beethovenov, Bacha, najväčších učencov, filozofov, skladateľov - žeby tento národ?!

Trpko, ťažko o tom dnes písať. Ale dobre je písať v tejto otázke o biskupovi Vojtašáckovi. Zágluhou Vojtašáckovou je, že sme zastavili vyváženie. Že som povedal vetu: "Viac ani jeden..." Este pred týždňom, pred

dvoma som v Ružomberku vyhlásil: "Príde marec, príde apríl a pôjdu vléky !" /Totiž so Židmi/.

Dezavoval som seba samého. Sám prvý som sa odsúdil. "znemožil", postavil som sa proti tomu čo som predtým chcel a čomu som dal výraz pred dôstojníkmi gardy a cestou rozhlasu pred celým Slovenskom. Až tak som nepochyboval, až tak som si bol istý, že konám správne.

Tu príde otravný list od biskupa Vojtaššáka a všetko je odrazu proti môjmu "správne".

Trochu sa tu vrátim do roku 1938. Bratislava. November. Koniec novembra. Bol sychravý, nezdravý večer. Chystal som sa do Reduty. Mala byť manifestácia akademikov Sveradova, z Lafranconi, z celej Bratislavy. Predsedať mal Paučo. Prvý mal recitovať Vlado Moravčík, šefredaktor Slov. Denníka, po ňom Dr. Jozef Kirschbaum veliteľ akademicko-gardy a posledný ja. Chcel som byť posledný. V duchu som sa už pripravil, aby môj prejav vyznel za statou samostatnosť. Fonáhlam sa. Ale moja žena ma zdrží.

- Musím ti povedať, rusim - . Bol tu doktor Kurtz. Vieš, bol pri mne, keď sa nám narodil Foman. Bol tu a plakal. Jeho sestru gardisti vyviezli na maďarské hranice. Slovinci ju vyhánajú. Maďari ju nechcú. Leží tam už tretí deň. Má malé dieťa. Kojenca. V tej zime ... Sadal som do auta, žena este neverila. Prosila.

Už som bol v Redute. Akademik Paučo otvára zhromaždenie. Hor však reční o zjednotení národa, Kirschbaum o demonstráciách min. rokov. Pamätám ako mi bolo. Stále som videl mladú ženu s dieťom na hraniciach. V takej zime !

A už recim : Autonomia ? Chceme viac ! Budeme mať svoj vlastný samostatný štát, ale. Ale. Opísal som, čo som mal pred očami. Ženu s dieťom v kukuričnom poli, v sychravine ... Áno, chceme samostatný štát, ale keby sme saň mali platiť životom židovského dieťata, nechceme ..., nezaslúžime si ...

Po tejto mojej reči na ulici pred Redutou a Savoyom, až pred divadlom, ako mi potom doma rozprávala plačúca sestra, bola hotová demonštrácia proti mne. Nadávali mi: "Už aj toho kúpili, podplatili ho." Kým v Redute všetci súhlasili /videli sme si do očí/, vonku všetci nadávali. A zase presli roky. Už sa blížil front. Rok 1945. Prišiel podpredseda Medzinár. Červeného kríža zo Švajčiarska s manželkou prezidentovho tajomníka Dr. Kuríra. Žiadal nemožnú vec. Enklávu, ktorú by rešpektovali obe bojujúce strany a v ktorej by bol každý zachránený. Išlo najmä o Židov.

Nemožnú vec ! Nemci i Rusi ! Ale intervenujúci sa odvolával na vetu "Keby sme saň mali zaplatiť životom jedného ..."

Pre túto vetu sa obrátil práve na mňa. Ale vtedy som už ja nemal slova. A keby som aj mal. Takú vec v tom čase

nik by neďokázal.

No dobre bolo nysliet na naďávky z konca novembra roku 1938, na demonštráciu pred Redutou. Nevieť prečo práve táto spomienka prišla mi pod pero, keď píšem o li-
ste, vari najstrašnejšom liste, aký som kedy dostal, keď píšem o tom ako som dezavoval seba samého ? Vari preto, že všetko súvisí, všetko so všetkým.

Rozhodol biskup Vojtaššák. Jeho list. Zakročovali mnohí. Zástupca Vatikánu, arcibiskup Kmetko, poslanci, vyslanci, najmä náš vyslanec u Vatikánu. Vyšiel pastiersky list katolíckych biskupov.

Potom prišli intervencie, ostré zákroky z Berlína. Osobitný poverenec Hitlerov. Vyhrážky a hrozby. Nerci boli ešte stále príliš silní. Na konci vojny boli ešte ostrejší ako na začiatku. I u nich, u hitlerovcov, platilo, čo vieme o zdochýnajúcim koňovi. No napriek všetkým možným následkom, všetci rozhodujúci boli proti pokračovaniu vo vyvážaní. V prvom rade prezident a celá vláda.

Osobitne tu chcem hovoriť o predsedovi vlády Tukovi. Po návrate z väzenia, po 23. rokoch dostali sa mi do rúk práce i vášnych historikov, podľa ktorých Tuka chcel pokračovať vo vyvážaní. Je to len polovica pravdy. A polovica pravdy i v tomto prípade je horšia ako celá lož. Tuka veril, že Nerci nemôžu splniť podmienku vyvážania, totiž pripustiť našu komisiu, ktorá mala zistiť, čo sa deje so Židmi. A vždy keď vyslanec alebo iní nemeckí poverenci prišli nalichat, aby sa pokračovalo vo vyvážaní Židov, Tuka ich predišiel: áno, áno, budeme pokračovať vo vyvážaní, ale naši biskupi, knazi, poslanci, všetci sú proti vyvážaniu, poroďte, aby som mal dôkaz proti nim, teda tú komisiu, ktorá vyšetrí celú vec, nepochybujem, že chýry o vraždení Židov sú nepravdivé. Vyslancovi Ludinovi bolo až zle, keď Tuka takto začal ... No kto dobre poznal Tukove metódy, vie, že to zapadlo do jeho štýlu diplomata.

Prešli roky. Už vyše tridsať rokov. Prvé roky vo väzení, ešte pred súdom, a prvé mesiace súdu boli pre mňa očakávaním popravy. V tých reistých časoch po druhej svetovej vojne nič nebolo pre mňa také isté ako poprava. Obžalobca Balla prvý zápisničný výsluch začal: Jeden z vás troch a kto keď nie vy ? Tiso je knaz. Stojá za nim biskupi, Vatikán, Slovensko celé je ešte také, že Tisu knaza, popraviť prosto nemožno, politicky by sa to neuniešlo. Tuku ? Mrtvolu ? To neide - otázka, či sa ešte dožije súdu. Tak koho, keď nie vás. Z troch rozhodujúcich jeden musí byť ...

V tom čase nik nepochyboval, ani ja. Bol som pripravený a podľa toho som sa dráľal. I v otázke prípravy a vyhlásenia samostatnosti. I pokiaľ išlo o otázku židovskú. Tiso sa bránil demúterím, jeho obhájci celú obhajobu postavili na podklad: Len z donútenia. Všetko z donútenia nemeckého.

Ja som sa neodvolával na donútenie. Bol som za samostatnosť a za splnenie všetkých podmienok. Otázka vojny, otázka systému, nar. nacionalizmu, vodcovského princípu, hlavne však otázka židovstva, na ktorej Nemcom najviac, najviac záležalo.

Keď vravím - nemožno všetko zvažovať na nemecký tlak, najmä pokiaľ ide menovite o moju osobu. Ako hlavný veliteľ gardy i ako minister vnútra, do rezortu ktorého patrila táto otázka, odmietol som vyhovorky, stále oháňanie sa, že sme donútení, ináč si postavíme Nemcov - a intrigy maďarskej vlády budú mať u Nemcov úspech. /Bolo v tom mnoho pravdy. Maďari mali v onni dve alebo tri železka/.

Až do začiatku roku 1943 vyvezenie všetkých židov a ich usídlenie na okolí Lublina pokladal som za záujem slovenský, za historickú príležitosť zbaviť sa maďarizátorského živilu. Rozprávali ma akcie katolíckych biskupov, zákroky za t. p. u Vatikánu Burzia, poslancov, ministrov a najviac prezidenta Tisu. Kobil som svoje, pravda, hlavne sa opierajúc o Nemcov. Taká je pravda, tak som hovoril pred súdom. Tak som hovoril nielen preto, že som bol presvedčený o svojej pravde a že dva razy ma popravia nemôžu...

A nehovoril som tak ani z nejakej zvrátenej kajúdnosti alebo opačne: z tvrdosti, z chorobnej pýchy, ktorá neprípustí priznať si omyl. /Zotrvať v nom i vtedy, keď poznane pravda nového svetla ženie, keď nemilosrdne osvetľuje všetko, čo bolo popáchané v tebe. Áno popáchané./

Hrozná je chvíľa, keď si človek uvedomí, že "historická príležitosť" alebo "historická povinnosť" zmenila sa v zahabujúcu chabnosť.

Pri poznaní omylu človek sa necíti vinníkom. Keď to robil, čo sa neskoršie ukázalo omylom, nemal v sebe nič z toho peala, ktoré sa czýva vo svedomí v okamihu páchania zla, urážky človeka, teda urážky Boha, pocit hriechu.

Pri súde nepriznával som vinu, ale bolesť nad tým, čo sa stalo so židmi. Cítil som výčitky svedomia - ako zachytil stencograf moju odpoveď na prvú otázku - "cítil som výčitky svedomia, keď som sa dozvedel, čo sa s nimi deje."

"Keď som sa dozvedel..."

To bolo pri čítaní Vojtaššákovho listu. Ešte som nevedel pravdu istotne.

Myslí, že ani biskup Vojtaššák ju nevedel. Alebo tak: Dúfal som, že to nebude pravda. Veď také niečo predsa nemôže byť pravdou.

Až keď Nemci odmietli pripustiť našu vyšetrovaciu komisiu, vedeli sme. A viac ani reči nemchlo byť o tom, aby sme dovolili pokračovať vo vyvážaní. I z tej okolnosti

vidieť, že sme mali slovo, že sme mohli prekaziť vyváženiu od samého začiatku. Je to i dobrý dôkaz i zlý. Najmä pokiaľ ide o mňa. /A ešte viac o predsedu vlády Tuku./ Z toho faktu totiž vyplýva, že sme neboli bábkami cudzej moci. Ale nado všetko uvedený fakt dokazuje, že sme chceli vysídliť a nie to, čo urobili Nemci. Náš, môj onyl je v tom, že sme verili Nemcom, že sme s nimi urobili tú reštatnú zmluvu, že sme im odovzdali Židov, zbavených štátneho občianstva.

Lenže !

S Nemcami pred nami i po nás urobili dohody, zmluvy, pakty na väčšie mocnosti západu i východu; mocnosti duchovné /konkrdát !/. Vlády, ktoré svoje pakty s Nemcami chceli použiť a aj použili práve proti nám, proti nasej národnej existencii, proti územnej celistvosti nasej krajiny.

Podstatne iná bola situácia naša. My sme sa bránili a boli sme povinní brániť sa.

Táto povinnosť nás dostala do spojenectva, o ktoré opretí sme sa mohli brániť a v tom nebol ani onyl, ani zločin.

Keď sa Židia obrátili v Maďarsku na kardinála - arcibiskupa Srečyno, aby sa ich zastal - nevysiel ani pastiersky list, ani iná akcia na obranu Židov. A vtedy, roku 1944 už sa vedelo, čo čaká Židov. A maďarské vládne miesta sa vášnivo spolupracovali s nemeckými. V Maďarsku bolo v tom čase 757.000 Židov. V niekoľko málo mesiacoch roku 1944 vyše polmilióna z nich "zlikvidovali." Pápežsky nuncius v Budapešti Angelo Rotta poslal protestnú notu maďarskému ministrovi zahraničia. V nej boli slová "celý svet vie, že deportácia v skutočnosti znamená." To bolo v máji 1944. Vtedy už bolo známo, čo sa deje so Židmi. Keby sme my, slovenská vláda, v tom čase pokračovali ako vláda maďarská, boli by sme spáchali zločin. Ale my sme ostro odmietli Hitlerové zákroky. Ešte aj po udelosťiach, ktoré zavinili, že Nemci dostali do rúk viacerých /po auguste 1944 - SMI/, vláda Štefana Tisu pomiel to bolo v jej moci, zachránila Židov. Náš vyslanec v Budapešti mal príkaz vydaný v máji 1944, aby umožňoval Židom cestu na Slovensko, kde boli chránení. O tom sú dokumenty. Napr. maďarská vláda až v Berlíne protestovala, že slovenská vláda robí prekážky vládne maďarskej v jej proti - židovských opatreniach konkrétne aj vydávaním pasov Židom utekajúcim z Maďarska na Slovensko. Tieto protesty a naša odpoveď na ne boli pri mojom súde citané.

Prečo premlieva tieto veci ?

Prečo treba o nich písať ? Naši najlepší v zahraničí Dr. Ďurčanský, Dr. Kirschbaum, ale i Sidor, nekorporšie Hronský, Hrušovský, Dr. Ďurín /tajomník prezidenta Tisu/ a ich stúpenci, dokonca po roku 1963 ešte aj Židia, ktorí sa hlásia k smeru, ktorý vychádza zo 14. marca 1939

ako zo základu a smeruje k štátnej samostatnosti Slovenska pre budúcnosť, boli alebo ešte sú stavaní do svetla protišľachového, pripisujú im vinu na tragédii Židov vyvezených zo Slovenska.

Nuž v uvedených riadkoch som chcel zdôrazniť, že me-
rovania a ich ľudia nielenže nemali nič spoločného s vyvá-
žením Židov, ale naopak exponovali sa za Židov, zachraňo-
vali ich. Zachraňovali Židov i napriek smutnému zástoju
Židov v maďarizovaní Slovenska, v otázke vystaňovalectva,
v otázke odtrhnutia južného Slovenska v r. 1938.

Ak českí propagandisti v zahraničí používajú židovskú
otázku proti našim, chcú chrániť svoj omyl, to-že Slovákov
neuznávali za národ, že nechceli splniť Pittsburg. dohodu,
že prosto Slovákov ako národ chceli zlikvidovať, aby bol
vytvorený nie 7 - 8 miliónový národ český, ale o tri-šty-
ri milióny väčší.

Ak maďarskí propagandisti /a to aj do seriózneho ve-
deckého rácha obliečení/ chcú udržiavať svätostefánsku my-
šlienku Veľkého Maďarska a získať pre ňu svet a bilagovať
Slovákov potom z uvedených faktov vidieť postaviť ich do
kontextu histórie tých rokov, že Slováci pokračovali správ-
ne: proti útokom chránili sa. Ochránili sa i pomocou Spojenca,
toho istého ktorého si napríklad Maďari /ale i Praha Hácho-
va, Chvalkovského, ba i pápež Beneša v odkaze z októbra 1938/
chceli získať na svoju stranu pre ovládanie Slovenska.

Veď ešte i beckovské Poľsko sprisahlo sa s hitlerovským
Nemeckom proti ČSR a na línii maďarskej, aby mali spoločné
hranice.

To nebol zločin ! Ale keď sme sa Slováci opreli o to-
ho istého "Spojenca", aby si vydehili späť svoje odtrhnu-
té kraje - to už bolo nemravné, to bol zločin.

I ruky, i svedomie máme i my i naši v zahraničí,
aj v takýchto bolestných tragédiách čisté.

Bratislava, február 1980

Alexander Mach

O B S A H

Na ceste k demokracii	2
List prezidentovi republiky	3
Deďičstvo po Keltoch	4
Keď brali farárov	7
K problému vzťahov medzi Slovákami a Čechmi	13
Z kalendára našich dejín	16
Nad jedným listom biskupa Vojtaššáke	18